

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

SIMON MODIC

INDIVIDUUM V ČASU WEIMARSKE REPUBLIKE

LJUBLJANA, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simon Modic

Mentor: izr. prof. dr. Debeljak Aleš

Individuum v času weimarske republike

Ljubljana, 2004

Kazalo

Del 1.

1. Prerez dogajanj znotraj weimarske republike	6
1.1. I. Faza	7
1.1.1. Revolucija, protirevolucija (1918 - 1924)	7
1.2. II. Faza	12
1.2.1. Relativna stabilizacija (1924 - 1930)	12
1.3. III. Faza	14
1.3.1. Razpad (1930 - 1933)	14

II. Del

1. Masa - množice	20
2. Kulturni pesimizem	21
3. Socialni darvinizem	25
4. Zaton ali preživetje	26
5. Naravna selekcija	28
5.1. Dedovanje	29
5.2. Rasni naravni zakon	30
6. Nihilistična revolucija	31
7. Kapitalizem vodi v fašizem	32
8. Psihoanalitični pogled na fašizem	33
9. Anomija	34
10. Kritika časa	35
11. Vprašanje eksistence	37
12. Zaključek	46
13. Literatura	49

Uvod

Namen naloge je umestiti položaj posameznika znotraj različnih interpretacij in pogledov dogajanja, v katerem se ta znajde pred-, med- in po- obdobju weimarske republike, ki rezultira v procesu moderne. Interpretacije avtorjev niso izbrane po ključu celostnega, objektivnega pogleda, temveč sem si vzel pravico in predstavil tiste, ki se zdi zanimive meni. S tem ne želim prepričevati s "pravim" pogledom na dogajanje in izključevati druge, temveč se dotakniti tistih, ki so pritegnili mojo pozornost. Elemente, ki se pojavijo v obdobju weimarske republike, je v določeni meri možno zlahka aplicirati na kakšno drugo družbo znotraj procesa moderne. Sem pa zaradi specifičnosti nemškega naroda, ki določena ideološka gibanja privede do ekstremov, izbral ravno tega. Vprašanje eksistence je temeljno vprašanje, ki si ga postavi posameznik po koncu vojne, ko obstane v otrpli poziciji in nemo opazuje na levo in desno stran, kjer nebrzdana mašinerija ameriškega in sovjetskega stroja srka vse, na kar naleti. Ko omenjam Sovjetsko zvezo, je potrebno vedeti, da je bila ta do sredine šestdesetih let v stopnji razvoja enakovredna z Združenim državam. Zanimalo me je ali se posameznik zave lastne eksistence, kot bi rekli eksistencialisti, vrženosti v svet in prepuščenosti smrti. Zanimalo me je tudi, kako na se novo nastala "demokratska" ureditev obnese v težkih razmerah, glede na to, da Nemčija do dvajsetih let prejšnjega stoletja ni poznala take ureditve in je bila bolj ali manj uspešno vodena pod monarhičnim žezlom. Po porazu v prvi svetovni vojni Nemčija ostane izčrpana, lačna in brez zaveznikov, v najtežjem trenutku se lahko opira le nase, črpa iz same sebe. Ji preostane še kaj drugega kot lastna mitologija, ki bo prinesla boljši jutri? Jutri, ki bo v gosto temo prinesel žarke toplega sonca.

I. Del

1. Prerez dogajanj znotraj weimarske republike

Demokratska ureditev Nemčije med leti 1918 - 1933 je dobila ime po kraju zasedanja nacionalnega zbora med 6. 2. in 30. 9. 1919. Čeprav stopi ustava v veljavo šele 11. 8. 1919 in formalno traja do leta 1945, velja trajanje weimarske republike od njenega izglasovanja 9. 11. 1918 do 30. 1. 1933, ko Hindenburg preda Hitlerju mesto kanclerja (Benz, 1988).

Zasedanje nacionalnega zbora; Weimar (1919); Corbis - Bettmann, New York

Temelj, na katerem se je gradila weimarska ustava, je predstavljala suverenost nemškega naroda. Temeljna misel, enotna država z močno eksekutivo, ki predlaga in izvoli predsednika, je bila izigrana. To je omogočal t. i. člen 48, ki je v navezavi z artiklom 25 (razpustitev državnega zbora) tvoril rezervno ustavo. Ureditev države je ostala federativna, težišče političnega dogajanja so prevzele politične stranke na čelu s političnimi vodji in koalicijskimi vladami. Plebiscitarni elementi, želje in odločanje ljudstva so igrali določeno funkcijo zgolj priložnostno (Benz, 1988).

V zgodovini weimarske republike je moč jasno razlikovati tri obdobja oz. tri faze:

1.1. I.Faza

1.1.1. Revolucija, protirevolucija (1918 - 1924)

V času zloma nemške vojaške sile so se v začetku novembra 1918 po celotni Nemčiji začeli tvoriti t. i. delavski in vojaški uradi, katerih primarna naloga je bila spoprijeti se s problemom, ki ga je prinesel konec vojne, predvsem socialni problem. V decembru istega leta pa so ti že začeli stremeti po politični moči. Predstavniki SPD in USPD so v novembrski revoluciji pod vodstvom F. Eberta prevzeli breme, ki ga je za seboj pustila vojna.

Bodoči predsednik Friedrich Ebert;
Bertelsmann Lexikon,
založba Gütersloh

Friedrich Ebert, sredi govora pred nacionalnim zborom, teater Weimar (3.03.1919); Corbis - Bettmann, New York

Nesoglasja, ki so bila prisotna znotraj koalicijske frakcije, so se premostila z veliko napora. Medtem ko so si predstavniki SPD prizadevali za nadaljevanje že med vojno načrtanega plana, kar pomeni razvoj parlamentarne demokracije in izvolitev nacionalnega zbora, so na drugi strani predstavniki USPD kot prednostno nalogo prepoznali v ureditvi socialnih ter gospodarskih odnosov. Zaradi nesoglasij ti izstopijo iz koalicije 29. 12. 1918 (Boockmann, 1984).

Pomemben element kontinuitete v tem nestabilnem obdobju so predstavljali uradniki. To so bili v večini tisti, ki so to funkcijo opravljali že v stari avtoritarni državi, vendar pa so bili pomemben faktor pri saniranju posledic vojne in pri nadaljnjih mirovnih pripravah. Združitev Eberta z generalom Groenerjem 10. 11. 1918 je pomenila sodelovanje med revolucionarno vlado in vojaškim vrhom. Sporazum "*Stinnes - Legien*" je 15. 11. 1918 omogočil delavcem in sindikatom nadaljevanje skupnega dela neodvisno od nadzornih organov. Pod vplivom levega krila USPD in Spartakove zveze je 1. 1. 1919 nastala KPD (Boockmann, 1984).

Revolucionarne čete in delavstvo podpirajo radikalno pozicijo Spartakove zveze skupaj s Karlom Liebknechtom in Roso Luxemburg (Berlin, november 1918);
© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Nezadovoljstvo in razočaranja zaradi storjenih dejanj med revolucijo in naraščajoče sodelovanje z močmi starega reda so pomembno vplivali na njen nastanek. Od leta 1919 so se v različnih delih republike začele pojavljati vstaje revolucionarne levice. Za zadušitev uporov je vlada postavila na novo nastale korpuse prostovoljcev, katerih člani so bili v veliki meri sovražno naravnani do nove republike.

Zasedba železniške postaje v Berlinu;
© Bertelsmann Lexikon, založba
Gütersloh

Volitve v nacionalni zbor 19. 1. 1919 so prinesle za SPD 165, Center 91 in DDP 77 mandatnih mest. Te tri stranke weimarske koalicije so tako imele večino. Opozicijo tvorijo poslanci USPD z 22, desničarji DNVP s 44, DVP z 19 in ostali s 7 mandatnimi glasovi. Ebert 11. 2. dobi predsedniški mandat, stranke weimarske koalicije pa tvorijo vlado pod P. Scheidemannom (SPD) (Benz, 1988). Najtežja naloga, s katero se je morala soočiti

Scheidemannova vlada, je bilo prisilno sprejetje versajske pogodbe. To je vladi uspelo predvsem z glasovi vladnih strank SPD ter Centra. Stranke, ki so pogodbo zavrnila, niso bile pripravljene podpreti vlado, ki bi nase prevzela odgovornost vojne in z njo povezano vprašanje reparacije.

Prednostno nalogo, to je finančno reformo, ki bi omogočila

Skupinska slika udeležencev mirovne konference v Versaju; 1. v vrsti od desne: Woodrow Wilson (USA), George Clemenceau (Francija), David Lloyd George (Anglija);

© Corbis - Bettmann, New York

finančno neodvisnost federativnih enot znotraj rajha, je 1920 izpeljal M. Erzberger. Tudi gospodarska preureditev v smislu skupnega gospodarjenja je bila zaželeno, pa ni stopila v veljavo. Levo radikalni upori so bili v prvi polovici 1919 zadušeni. V "Kapp - Luttwitz" puču marca 1920 se manifestira upor desnice proti novo nastali vladi, splošna stavka sindikatov in nenaklonjenost uradništva za skupno sodelovanje s pučisti nista mogla prinesiti uspeha. V Porurju se je

razplamtela državljanska vojna, ki je bila hitro zadušena s strani rajhsvera (Boockmann, 1984).

Prve parlamentarne volitve so 6. 6. 1920 leta pokazale, da je bila weimarska koalicija diskreditirana v široki meri, do konca trajanja mlade republike ji ni več uspelo dobiti večine. USPD bi lahko svoje mandatno število početveril, pa tudi desničarjem je popularnost narasla. V juliju 1920 se začne serija konferenc za ureditev vprašanja reparacije. Čustveno napeto ozračje javnosti do tega vprašanja je otežilo delovanje vlade z državami zaveznicami v okviru t. i. politike izpolnjevanja (Boockmann, 1984). Predčasna poravnava s Sovjetsko zvezo z rapalsko pogodbo aprila 1922 je samo na pogled ustvarila neko ravnotežje pri pogajanjih. Tudi zakon varnosti republike 1922. ni mogel preprečiti terorja desničarjev; umor Erzbergerja in W. Rathenaua.

Nemiri v Berlinu 1923

Položaj v Rajhu se je oktobra 1923 dramatično zaostрил, v Berlinu je zaradi visoke inflacije in brezposelnosti prišlo do nemirov; © Corbis - Bettmann, New York

Leto 1923 pomeni najhujšo krizo republike doslej, kazalo je celo na razpad. Zaradi neizpolnitve dolžnosti, ki so zadevale vprašanje versajske pogodbe, so francoske in belgijske čete zasedle Porurje.

Francoske čete korakajo v Duisburg in prevzemajo mestno kontrolo (Marec 1923).

© Bertelsmann Lexikon; založba Gütersloh

Vlada je odgovorila z razglasitvijo pasivnega upora "Ruhrkampf", ki je s finančne strani pomenil katastrofo; trajal je do jeseni 1923. Hiperinflacija, ki je močno pretresla socialni položaj in povzročila državljansko krizo, se je uspela zaježiti skozi denarno reformo 15. 11. (Schulze, 1982). Renski separatizem, ki svoj vrhunec doseže z razglasitvijo Renske republike 21. 10., ni dosegel svojega cilja. Že nekaj časa svojeglava bavarska politika, ki je ogrožala celovitost rajha, stopi še stopnico višje 9. 11. s Hitlerjevim pučem, ki se usmeri tako zoper bavarsko vlado kot tudi Berlin. Kljub negotovosti predvsem bavarskega dela rajhsvera upor ni uspel in je bil hitro zadušen (Boockmann, 1984).

Adolf Hitler v priporu čaka na sojenje (1924);

© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Vsekakor pa je bil to znak splošnega upora z desne. Hkrati pa je komunistična internacionala s pomočjo legalno delujoče SPD - KPD vlade na področju Sachsa in Thüringena skozi "nemški oktober" (Schulze, 1982) pripravljala vojaško revolucijo, ki jo v Hamburgu za las prepreči rajhsver. Za likvidacijo vstaje v Porurju je 13. 8. osnovana velika koalicija (weimarska koalicija in DVP) pod vodstvom G. Stresemanna (DVP), v novembru je ta že razpuščena, saj se general H. von Seeckt želi utrditi v izvršilni

oblasti.

1.2. II.Faza

1.2.1. Relativna stabilizacija (1924 - 1930)

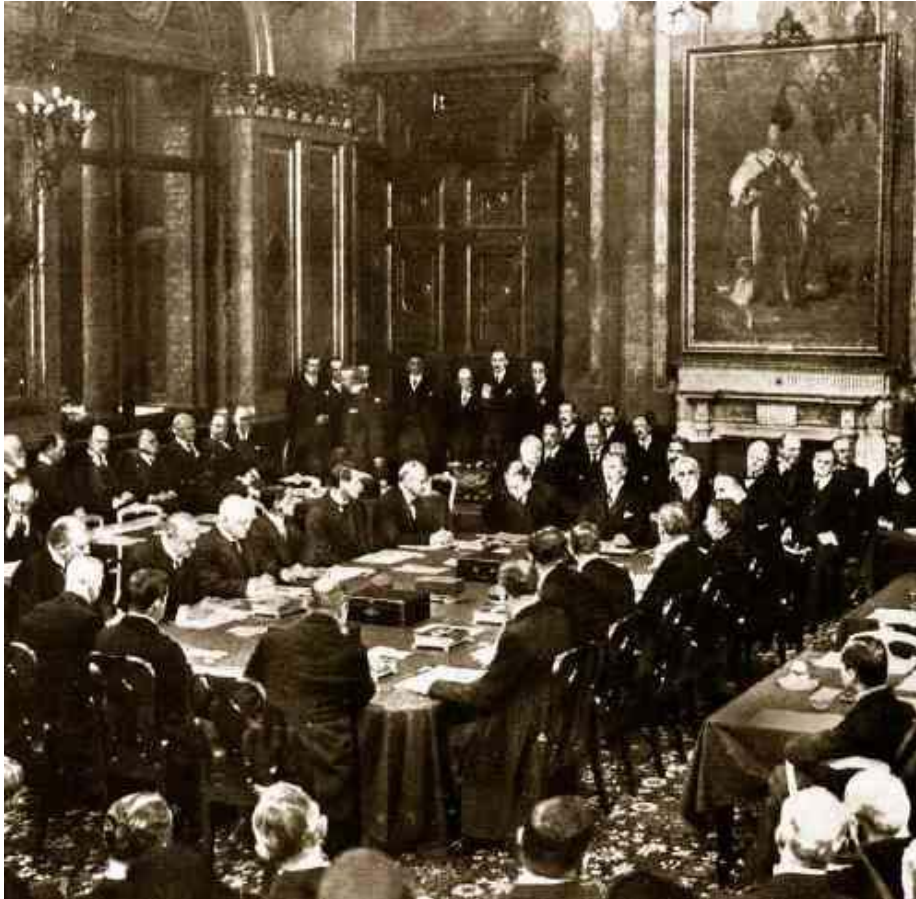
Do Stresemannove vlade je uradovalo osem kabinetov, do leta 1930 pa je sledilo še sedem vlad. SPD do 1928 ni bila več zastopana v njih, se je pa upošteval njen glas v zunanjepolitičnih in nekaterih notranjepolitičnih vprašanjih. Vlade so morale imeti parlamentarno večino, zato so se tudi skrivno dogovarjale s kakšno izmed opozicijskih strank, ki so bile pripravljene na sodelovaje. Po Ebertovi smrti je bil na njegovo mesto kot predstavnik desnice 26. 4. 1925 izvoljen P. von Hindenburg, kanclerstvo pa je prevzel W. Marx (Center) (Boockmann, 1984).

Na dan volitev so po ulicah vozili doprsni Hindenburgov kip;

© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Stabilizacija je temeljila na manjšem številu radikalnih gibanj tako z leve kot z desne, čeprav je število nezaposlenih v letih 1925/26 doseglo mejo dveh milijonov in so se delavci udeleževali masovnih stavk. Odločilna za uspešno bilanco dogajanj je bila v teh letih zunanja politika, ki je med 1923 - 1929 delovala pod vodstvom Stresemanna. Dogovor iz Davosa je za weimarsko republiko pomenil pomemben vpliv Združenih držav na gospodarskem področju, vseboval pa je tudi vprašanje reparacije. Pogodba iz Lucerna je temeljila na spravi z zahodom, ne da bi bila hkrati priznana tudi vzhodna meja s Poljsko (Möller, 1983).

Lucernska pogodba

Pogodba iz Lucerna je bila zaključena 16. oktobra 1925 in podpisana 1. decembra 1925 v sejni sobi angleškega zunanjega ministrstva;

© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Berlinska pogodba s Sovjetsko zvezo 1926 leta tvori protiutež sočasnega vstopa Nemčije v Zvezo narodov, kjer kot ena izmed velesil zaseda stalno mesto v članstvu. Nemški rajh je pristopil k podpisu deklaracije o nenapadanju (Briand - Kellogg - Pakt 1928), dosegel umik od konca vojne delujoče internacionalne vojaške komisije (1927) in v okviru nemško - francoskih zbliževanj umik zavezniške vojske iz Porenja (dokončno 30. 6. 1930) (Boockmann, 1984). Sporazum iz Davosa je s političnim konsenzom nadomeščen z Yungovim sporazumom 1929/30 (Möller, 1983). V letih stabilizacije je v večjih mestih, predvsem pa v Berlinu in Münchnu, prišlo do dviga kulturnega življenja, ki označuje epoho zlatih dvajsetih.

1.3. III.Faza

1.3.1. Razpad (1930 - 1933)

Zlom newyorške borze oktobra 1929 manifestira nastajajočo svetovno gospodarsko krizo, ki je zadevala od Združenih držav odvisno politiko nemškega kapitala in je vodila v propad weimarske republike.

Nemška žena neti ogenj z več milijoni nemških mark;

© Corbis - Bettmann, New York

Pod močnim vplivom rajhsvera (General K. von Schleicher) je bila v marcu 1930 sestavljena vlada H. Brüninga (Center) (Boockmann, 1984). Primarno je nastala na zaupnici predsednika, kar je pomenilo temeljni odklon od parlamentarne demokracije. Vlada resnično izgubi večino na volitvah 14. 9. 1930. Na teh volitvah se je pokazal očiten skok mandatnih glasov NSDAP in se tako etabilira kot masovno gibanje (Benz, 1988).

Brüning se je odslej pretežno opiral na izredni zakon predsednika in grožnjo o razpustitvi parlamenta. S tem se je

Rajhkancler Heinrich Brüning;

© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

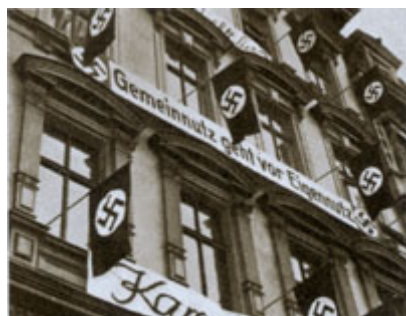
pričela serija "*Präsidialkabinette*" (Benz, 1988) in pa formacija široke nacionalne desnice (zahteve proti Yungovemu dogovoru, "Harzburger Front"). S svojim kandidatom Hitlerjem so na predsedniških volitvah aprila 1932 zaostajali samo še za Hinderburgom, ki je poslej deloval bolj kot predstavnik sredine oziroma SPD, kar je bilo vsekakor v nasprotju z njegovo samopodobo.

Prenatrpane spalnice v berlinskem azilu za brezdomce "Palme"; © Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Z vedno večjo gospodarsko krizo, zlomom nemških bank in masovno brezposelnostjo se Brüning spopade z deflacijskimi ukrepi in s tem zaostri socialno in politično ozračje. Krčenje strank v času obeh državnozbornih volitev 1932 je dalo upanje izhodu iz krize samo še v obliki državne ureditve, ki bi pomenila odmik od Weimarja (Möller, 1983).

Načrt zunanjepolitičnega delovanja Brüninga, ki ga realizirajo njegovi nasledniki, je vseboval multilateralni sklep o koncu reparacije (Luzana, julij 1932) in pa strinjanje s formalno enakopravnostjo Nemčije pri vprašanjih oborožitve (Ženeva, december 1932), (Boockmann, 1984).

Volitve v juliju 1932 kljukasti križi in parole NSDAP na fasadah; © Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Poskus združitve nemško - avstrijske carinske unije 1931 zaradi internacionalnega posredovanja ni uspel. Brüning, čigar vlada se je obdržala zgolj skozi tolerantnost SPD, maja 1932 izgubi zaupnico Hindenburga. Nadomesti ga F. von Papen, njegova vlada pa postane znana kot kabinet baronov. Papenu ni uspelo pridobiti k sodelovanju NSDAP in si zagotoviti lastno masovno bazo. Na republikanskem gradbišču izčrpana pruska vlada weimarske koalicije pod Ottom Braunom ni zdržala več ("Preußenschlag", 20. 7. 1932), (Boockmann, 1984).

Močno okrepljena KPD se primarno spopade z SPD in jih označi s socialfašisti. Ostri in krvavi spopadi med obema ekstremoma, levico in desnico, so grozili k državljanski vojni. V tej

situaciji je Schleicher 2. 12. 1932 prevzel kanclerstvo. Njegov poskus, da bi ob pomoči nesoglasij znotraj NSDAP in sindikatov dobil široko družbeno podporo, je spodletel "Querfront" (Möller, 1983).

Glede na ohromljeno stanje parlamentarnega sistema so najpomembnejše interesne skupine videli rešitev pred izbruhom državljanske vojne samo še v direktnem sodelovanju Hitlerja na oblasti.

Adolf Hitler pozdravlja predsednika Paula von Hindenburga;
© Bertelsmann Lexikon, založba Gütersloh

Pogovori najvplivnejših osebnosti veleposestnikov, predstavnikov industrije in vojske so Hindenburga prepričali, da je 30. 1. 1933 Hitlerja imenoval za rajhkanclerja.

Zasedanje rajhstaga 1933

Rajhkancler Adolf Hitler na zasedanju rajhstaga pred Paulom von Hindenburgom 21.marca 1933, opravlja svoj govor;
© Corbis - Bettmann, New York

Führer naj bi bil ob Papenu, ki je postal vicekancler, in številnih drugih konservativnih ministrih omejen in vodljiv. Dejstvo, ki se je pokazalo, pa je, da nacionalsocialistom zelo hitro uspe ohromiti in izločiti konservativce in so tako imeli pri izgradnji nove države povsem proste roke.

Weimarska republika je bila za večino prebivalstva nepriljubljena država. V kratkem času svojega obdobja se ji ni uspelo postaviti na trdne temelje. Večina vodečih politikov je bila kaljenih v prejšnjem monarhičnem sistemu in tako ni prišlo do generacijske menjave (Kühnl, 1985).

Weimarska republika je bila ustanovljena v težkem obdobju, v obdobju polnem obremenitev. Vojaški poraz v 1. svetovni vojni v zavesti nemškega naroda ni bil akceptiran. Novica o kapitulaciji nemške vojske je bila za večino presenečenje, saj Nemčija ni kapitulirala na svojem ozemlju, ni branila svojega ozemlja, temveč je imela pod svojim nadzorom tako del zahodne kot tudi vzhodne Evrope. Tako se med ljudmi uveljavi teza, da so za poraz krivi domači izdajalci, židje in ruski marksistični revolucionarji "Dolcstosslegende" (Hoegner 1979).

Mirovna pogodba je demonstrirala šibkost na novonastale republike. Levičarji so z razočaranjem ugotavljali, da je socialna in gospodarska prenova zastala v ovoju, medtem ko so na desni strani revolucionarno prenavo videli za zgrešeno. Politična sredina je bila stisnjena med obema ekstremoma. Stranke zaradi tradicije dolgoletne monarhije niso bile usposobljene sestaviti v skupnem interesu delujočo vlado, ki bi pristajala na kompromise. V ospredje so pred politično nujnimi programi postavljali svoj lasten cilj. Ko se je začela svetovna gospodarska kriza, oziroma so se začele kazati njene posledice, je bila usoda mlade republike v veliki meri že določena. Nastal je vakuum nemoči, ki je pogojeval radikalizacijo velikega dela socialno in politično nezadovoljnih volivcev. Nacionalsocialistično diktaturo si je želel le majhen del prebivalstva. Pričakovanja dotlej dominirajoče elite, da si bo nacionalsocialistično gibanje prikrojila za doseganje lastnih ciljev, se kmalu izkaže za popolno iluzijo.

II. Del

1.Masa - množice

"Totalitarna gibanja so masovna gibanja in so do danes edina oblika organizacije, ki so pridobile moderne množice in so z njimi adekvatne" (Arendt H., 1962; 459). Množice ali kot sama večkrat konkretno doda - moderne množice so za Hannah Arendt temeljni pogoj totalitarizma. Pojem "množica" zajema pri Hannah Arendt večpomenski fenomen. Največkrat pomeni veliko število ljudi, podobnega razpoloženja in medsebojnega vrednotenja. "Množica" je produkt fundamentalne krize družbenega reda, ki se je v posebej nazorni obliki pokazal koncem dvajsetih let v Nemčiji. Propad duhovno - socialnih medsebojnih vezi, za katere ni bil kriv zgolj poraz prve svetovne vojne, ampak tudi njena izkušnja kot taka. Temu je sledila eskalirajoča ekonomska kriza in zaostritev krize političnega sistema. Nesposobnost in nezadostnost tradicionalnih strank povezati večji del prebivalstva, soočenje s krizo identitete oz. duha, ekonomska kriza kot njena predpostavka in konsekvence, se pravi izguba integrativne in reprezentativne funkcije tradicionalnih strank so najpomembnejši vzroki, ki jih Hanna Arendt pripisuje pogojem za nastanek modernih množic in predvsem možnost ustvariti situacijo za razvoj dogodkov, ki so se zgodili v Nemčiji (Arendt, 1962).

Moderna množica je nepolitična večina, kjer posameznik prepozna krizo v občutku atomizacije. Posledica atomizacije pri posamezniku je izguba lastnega jaza. Pri Hannah Arendt pomeni izguba jaza večpomensko psiho - socialno stanje, kot je zapuščenost, občutek razvrednotenja, izkoreninjenost in iz tega uničenje lastne samopodobe, razdvojenost občutij lastne odvečnosti in ničvrednosti. "Množice, s katerimi je imela

opraviti totalitarna propaganda, niso v nobenem primeru trpele rakastega utilitarističnega bohotenja sektorja človeške eksistence. Trpele so nasprotno, zaradi radikalnega izginjanja zdravega človeškega razuma in njegove razsodne moči kot tudi zaradi nič manj radikalne odpovedi elementarnega gona po samoohranitvi" (Arendt, 1962, 516).

Atomizacija oz. socialna izolacija in izguba lastnega jaza, ki sta posledici iz porušanja socialne identitete nastalega občutka lastne ničvrednosti, sta obe najpomembnejši karakterizaciji modernih množic pri Hannah Arendt. Vzrok za to, da je katastrofalna kriza družbenega reda v Nemčiji pri nepolitični večini dosegla učinek, Hannah Arendt ne vidi v smeri delovanja interesov, temveč pravi, da gre za "anahronistična praznoverja". Razvrednotenje, panika, izguba orientacije sestavljajo difuzni temelj delovanja nepolitične večine v obdobju krize (Arendt, 1962).

2. Kulturni pesimizem

V jedru Hitlerjevega in Rosenbergerjevega svetovnega nazora posameznik občuti vseobsegajočo nevarnost, difuzen občutek propadanja sveta, ki ga je moč razumeti kot moderno nevarnost socialne odtujitve. Rezultat kaže na reakcijo posameznikov oziroma socialnih skupin, na rapiden razvoj procesa socialne diferenciacije in z njo povezane modernizacije. Te spremembe ogrožajo njihov družbeni status in niso več združljive s staro interpretacijsko shemo sveta. V takšnih anomičnih situacijah nastane "splošna nesigurnost" (Parsons, 1942, 125), nastanejo vsesplošni, nespecifični občutki ogroženosti in strahu, ki pripeljejo do dveh tipičnih vedenjskih vzorcev - apatije in agresije.

Kulturpesimistična mentaliteta, ki se je razširila v nemškem narodu pa tudi po ostali Evropi, je bila vodilo delovanja. S propadom in agresijo prevlečen motiv odrešenja se pojavlja pred očmi posameznika in rojeva se razpoloženje, ki je v delu prebivalstva, tudi inteligence, vzbudil pripravljenost za sprejetje tistega, ki bi se pojavil kot rešitelj ali odrešenik in odpira se afiniteta za nacionalsocialistično ideološko gibanje.

Kulturpesimistični miselni vzorec je imel v Nemčiji dolgo tradicijo, kar pa ne pomeni, da gre izključno za nemški fenomen. V drugi polovici 19. stoletja se pojavi evropski tok, vsebina katerega je bila difuzen radikalen odmik. Moderna oziroma t. i. liberalizem izzove na *drugi* strani upanje po restituiranju idealizirane preteklosti naroda. Tako so v Franciji, deželi revolucije, miselni vzorci, ki vehementno napadajo principe iz 1789., še kako prisotni. Kulturpesimistična mentaliteta je tako prisotna pri obeh najpomembnejših francoskih predstavnikih Edouardu Drumontu in Charlesu Maurrasu, ki sta ustanovitelja predfašistične "Action française" in s tem načrtata radikalni odklon francoski revoluciji in iz nje razvijajočemu se liberalizmu (Nolte, 1979, 85).

Liberalizem je veliko več kot zgolj geslo, je sindrom, ki zajema ogrožajoč občutek družbenega modernizacijskega procesa. Industrializacija, urbanizacija, sekularizacija, vrednostni pluralizem, izguba trdnih medskupinskih vezi, anomizacija družbenih odnosov, vse to so pojmi, ki se skrivajo za besedo liberalizem. Radikalno je liberalizem zavržen, ker je mišljen kot obdobje množice "Massenzeitalter", z drugimi besedami splošen kulturni propad in razkroj pristnih vrednot (Nolte, 1979).

Negativno ovrednotena sedanost je vzrok, da se je kulturpesimističen profil povezal s predstavo idealizirane preteklosti naroda. V kulturpesimističnem motivu prihodnosti stopata v ospredje po mnenju Sterna dva tipična motiva. Prvi je motiv nesrečno prerokovanega prihoda "unheilsprophetische Zug", ki opozarja, da se bo propad nadaljeval. Črna slika sedanosti bo podaljšana v prihodnost in vodi v katastrofalni konec. Poleg te negativne komponente pa Stern navaja tudi "pozitivne" cilje, ki so bolj mistični. "Sedaj naj bi idealizirana prihodnost služila kot vodilo za boljši jutri" (Stern, 1963, 7).

Upanje na rešitev pred zlomom moderne so kulturpesimisti videli v rešitelju, Führerju. Ta bi bil sposoben zgraditi most in rešiti narod razdvojenosti in atomizacije ter ga na podlagi nacionalne religije povezati v staro - novo družbo.

V navezavi na Parsonsovo refleksijo o fašizmu je moč aplicirati Sternovo interpretacijo za nastanek kulturpesimistične mentalitete na novo nastalo situacijo socialnega odtujevanja. Kulturni pesimizem izvira iz občutij splošne nesigurnosti, ki se kot produkt družbene racionalizacije in modernizacije kaže kot anomija. "Da se kulturpesimistična mentaliteta na področju svetovnega nazora v Nemčiji utrdi v tako močnem toku, ima močen argument v tem, da liberalizem in parlamentarna tradicija v Nemčiji nista bila tako močna kot v nekaterih ostalih zahodnoevropskih državah in ju je bilo tako moč napasti brez problemov" (Stern 1963, 15).

Globoka ekonomska, politična in duhovna kriza v nadaljevanju vojaškega poraza je kulturpesimističnemu vzorcu svetovnega nazora v weimarskem času izoblikovala določeno dimenzijo državljske ideologije. Stern pravi, da kulturni pesimizem, sicer politično relevanten, izraža nepolitično držo do družbe. Po eni strani nezanimanje političnega dnevnega dogajanja, ki se kot neka daljna pravzaprav irealna sfera sooči z lastno

resničnostjo, po drugi strani pa pod primatom kulture globalno razumevanje časa, ki se bo podaljšalo v prihodnost. Zunanji svet kot celota ima negativno konotacijo je epoha kulturnega propada, obdobje množic "Massenzeitalter" (Stern, 1963), ki uničuje pristno povezavo in vrednote. To mračno spoznanje tega sedaj je duhovni material, iz katerega kulturpesimizem črpa svojo katastrofično napoved, prognozo k nezaustavljivemu propadu kulture. Kulturpesimist, ki se identificira kot reprezentant resnične, pristne kulture, zaznava zunanji svet kot nadmočno sovražno entiteto, ki mu grozi in ga izrinja v nič. Občutji zapuščenosti in nemoči sta posledici domneve tega t. i. brezpogojno negativno selekcioniranega zaznavanja zunanjega sveta, difuzen strah, ki se preobraža samo še verjetju v katastrofo in konec sveta je moč označiti kot "kulturno -eshatološko nevrozo" (Bayer - Katte, 1958, 52).

Kulturpesimizem pa ni prežet zgolj z difuznim strahom, nemočjo, občutji zapuščenosti, temveč hkrati klije tudi bolj ali manj močno eksplicitna želja po destrukciji. Naslanja se na kulturpesimistične odrešiteljske motive, ki s celostnim odklonom nastopijo proti zdajšnjosti in njenimi protagonisti, proti liberalizmu in Judom. Odrešiteljski motivi realizirajo uničenje tega nediferenciranega, nadmočnega zunanjega in ga nadomestijo s staro - novo celovitostjo sveta. Kulturpesimist upa na vseobsegajočo destrukcijo lastnih strahov in občutij nemoči, oblikuje filozofske osnutke, katerih snov črpa v začetku, tam kjer politična sfera deluje v praznem in z lastnimi figurami eksperimentalno zapolnjenem prostoru (Bayer - Katte, 1958).

3. Socialni darvinizem

Darwinovo temeljno delo iz 1859 v originalu "On the Origins of Species by means of Natural Selection, or the Preservation of favored Races in the Struggle of Live" pretrese dosedanji tradicionalni svet in postavi nove mejnike pri razumevanju človeške vrste (Altner, 1969). Medtem ko tradicionalna misel sveta razvoj človeka in narave interpretira skozi teologijo in postavlja pogojeno dogajanje delujoče narave v roke boga, Darwin pokaže, da je evolucija znotraj organske narave rezultat preobilice brezciljnih možnosti prilagajanj, kjer so posamezniki ali skupine sposobne preživetja, so izbrani ali zavrženi in to varujejo in razvijajo v vsakem momentu (Zmarzlick, 1963). Darwin v svojem delu spoji idejo razvojne soodvisnosti znotraj živečih vrst s selekcijsko teorijo. Teorija selekcije predvideva prilagodljivost ali preobrazbo vrste skozi selekcijo v boju za tubit. Preživeli bodo potomci tiste vrste, katerih biološka opremljenost bo na vsakokratne življenjske pogoje odgovorila na najboljši način. "Bilo je neizogibno, da se Darwinova misel ne bi prenesla na človeško vrsto, da se darvinizem ne bi podaljšal v socialdarwinizem in da se nanj ne bi prilepili postulati in vrednotenja le - tega" (Altner, 1981, 96).

Zmarzlick razlikuje tri smeri socialdarwinistične misli:

1. Zgodnji, z liberalno - naprednim optimizmom prežeti socialdarwinizem zasledi pri Ernstu Haeckelu ali na anglosaškem področju pri Herbertu Spencerju. Konkurenčni boj posameznikov gradi etično izboljšavo družbe, pripomore k civilizacijskemu in moralnemu napredku.

2. V sedemdesetih letih, v imperialistični eri je vzorec socialdarwinizma povezan z bojem kolektivov in nacij, socialnimi razredi in raso. Boj za tubit je vedno bolj razumljen kot kolektivno uveljavljanje skozi naraščajočo moč. Proklamira se pravica močnejšega, moč in egoizem se skušata legitimirati skozi naravni zakon.
3. Tretja oblika socialdarwinizma koncem 19. stoletja se ne zadovolji s socialdarwinistično interpretacijo, ampak poskuša iz znanstvenih spoznanj na področju menjave med biološko kvaliteto posameznika in socialnim procesom aplicirati vzorce za oblikovanje države in družbe (Zmarzlick, 1963, 250).

4. Zaton ali preživetje

"Ko je posameznik zaradi modernizacijskega toka socialno ogrožen ali postane prehod v poklicni sistem nedostopen, se ustvarijo temeljni pogoji za nastanek občutka generalizirane negotovosti" (Parsons 1942, 125). Vseobsegajoči nespecifični občutek ogroženosti in strahu sproži reakcijo odgovora v agresiji in apatiji.

Motivi propada, zatona in agresije se zlijejo med seboj in ravno ta mentaliteta se kot edino upanje manifestira v ekstremni obliki. Navezava na agresivno antiliberalno kulturpesimistično misel zatona in Nietzschejevo kritiko dekadence označuje moderni evropski družbeni razvoj s propadom in uničenjem: internacionalizacija ekonomskih odnosov, razvoj velikih mest, moderna umetnost, intelektualizacija, individualizacija, emancipacija žensk itd. Radikalno zavrtnjen je torej proces moderne, ki posameznika vse bolj in bolj hromi, ga izloča v togo grupacijo, tej pa nadene etiketo

emancipacijskega procesa. Mnogoličnost modernega sveta atomizira posameznika in pomeni razdvojenost, razpad enotnosti. Stična točka Hitlerjeve kritike je bil ideal enotnosti. Ta pa ne pomeni predindustrijske idile solidarne skupnosti, temveč veličastno enotnost volje vodje, ki je skupnost pripeljala v vojno (Fest, 1991).

Evidenčno je, da v obdobju modernih množic in v obliki glasila prihajajočega boljševisma, tradicionalni aristokratski elementi pojma rase ne morejo vzdržati. Pojem rase ne pojmuje več izključitve mase iz skupine višje rangiranih, ampak mora razgraditi meje večvrednosti in se odpreti navzven. Vse to pogojuje dodatno mitizacijo pojma rase, ki pridobiva vrednost lastne celote z iztrebljanjem manjvrednega dednega materiala, pripadniki judovske krvi pa so izključeni. Hkrati je prisoten akt volje, delovanje konstruira kolektivno pripadnost večvrednih, ki predajo svojo voljo v sigurne roke karizmatičnemu vodji, ta pa množico popelje na območje višje rase. Tako je karizmatična struktura nacionalsocializma v domnevni plemiški preobrazbi "Legende vom bessern Blut" (Max Weber) pojem rase v modernih množicah zmanipulirala s svojim učinkovitim političnim instrumentom (Fest, 1991).

Kaj pa je historičen cilj tega od vodje reprezentiranega in preoblikovanega pojma rase? Kaj je utopična dimenzija nacionalsocializma?

Če se človek zazre v lastni *Telos* radikalfašistične ideologije, zelo kmalu spozna, da ta kot najbolj radikalen nasprotni pol nastopi proti komunistični utopiji. Medtem ko komunistična ideologija reprezentira v svoji brezmejno naraščajoči obliki evropskega optimizma znanstveno načrtovan uspeh čisto drugačne družbe, si prizadeva oblikovati novega, drugačnega posameznika, pa fikcija radikalfašistične vizije prihodnosti ne stremi po oblikovanju novega, temveč po ponovni

obuditvi pozabljenega, po reetabiliranju rasne enosti zaprtega pristanja, ki je zaprt sleherni klici boljše vizma. "Ta nori nativizem radikalfašistične ideologije pa hkrati ne sme pozabiti tehnične modernizacije nacionalsocializma; in ravno ta dvoiličnost (Fest, 1991, 55) - modernizacija tehnike in ponovna vzpostavitev od zla moderne rešenega čistega pristanja "na vzhodu" - je izgradila nacionalsocializem v napadu na Rusijo in pomoru Judov".

5. Naravna selekcija

Rasizem se manifestira kot praktična znanost z jasnim, enoznačnim ciljem, upreti se genetičnemu propadu. Če se ne ukrepa proti posledicam kontraselekcije, grozi v vsakem primeru katastrofa. Patos v preobleki konca, propada izrablja rasistična praksa kot najpomembnejši postulat stilizacije časa, ki se odloča med poloma biti in nebiti celote. Navezava slehernega vprašanja ima vsebino znotraj tega "problema". "Vprašanje genske zasnove prihajajočih rodov je stokrat pomembnejše kot spor kapitalizma ali socializma in tisočkrat bolj pomembno kot črno - belo - rdeče in črno - rdeče - zlato" (Bock, 1986, 26).

Rasizem zahteva vodeno politiko, krmiljeno z znanostjo, državo, ki izvaja naravno selekcijo, delovati mora zavestno v smislu izvršilnega instrumenta naravnega zakona. Najpomembnejši instrument te znanstveno orientirane politike je prisilna, nasilna sterilizacija nosilcev manjvrednega dednega materiala. Skozi ta proces se rojeva kvalitetnejši človeški razvoj, telo človeka pa z vidika biološke dednosti napreduje vedno višje, napreduje k cilju (Bock, 1986).

V predpostavki rasizem ne negira samo zahteve enotnosti, ampak se vrača tudi na področje krščanstva ter razsvetljenstva, in

sicer jim je skupna točka individualna tehnika skozi kolektivno pogojeno etiko. V prihodnosti zdravo telo naroda krmili pravica nasilnega posega v sleherno telo posameznika.

5.1. Dedovanje

Načelo kontraselekcije pomeni drugo največjo dogmo rasizma in evgenike, prepričanje o izrednem pomenu dedovanja na posameznikovo delovanje, mišljenje in njegova občutenja. Navezujoč se ne teorijo dednosti Gregorja Mendla, ki je temeljna znanstvenemu samoumevanju rasizma, je moč nakazati najpomembnejše značilnosti dedovanja. Mendljev zakon ni apliciran zgolj na posameznika kot takega, ampak pomeni poseg v njegove duševne, duhovne in karakterne lastnosti. Rasizem se oprime Mendljevega opisa dednega modusa. Rasistična interpretacija se glasi: "Človeška zasnova je lahko prisotna v dednem materialu, ne da bi se ta tudi pokazala" (Bock, 1986, 37). Nauk recesivnega dedovanja je bil izjemno uspešen, osnoval je ločeno, dvodelno sliko posameznika, razločeval je med bitjem "Wesen" in pojavnostjo "Erscheinung", razgradnjo posameznika na fenotip in genotip. "Človek ni bil tisto, kar se zdi, da je (Erscheinungsbild - fenotip), temveč tisto, kar pogojuje njegova zasnova (Erbbild - genotip). Genotip je telesno - psihološki substrat (gen), je pa tudi metafizična veličina, misterij genoma in rase, neodvisen od telesa posameznika..." (Bock, 1986, 40).

5.2. Rasni naravni zakon

"Kot da bi bili slepi, ljudje zgrešijo, razen nekaterih izjem razprostirajoči se zakon narave, ki povezuje enotno vrsto živih bitij te zemlje. Že površno opazovanje naravnega zakona kaže na vse te neštete oblike volje narave in omejene oblike razmnoževanja in povečevanja. Vsaka žival se pari s pripadnico/kom iste vrste: miš z mišjo, sokol s sokolico, ... volk z volkuljo etc" (Hitler, 1936, 311).

Poleg rasnega očiščevanja in rasne vojne Hitler prisega tudi na protislovnost demokratičnih principov in edino pravilnost vladavine močnejšega na podlagi naravnega zakona. Demokracija je vladavina množice, vladavina povprečnih in manjvrednih nad peščico močnih in dobrih - "Starken und Guten". To pa je v neskladju z delovanjem narave, kajti ta deluje na aristokratskem principu. Če bi v naravi veljala vladavina množice, bi v manjšem številu zastopana vrsta izginila. Ne masa, temveč samo moč ene vrste ali rase odloča o preživetju. "Narava izoblikuje sama težke pogoje za preživetje šibkih tako, da se število teh omeji, ostanek pa ... ne prepusti samovoljnemu povečevanju, temveč nastopi nova izbira, temelječa na moči in zdravju - "Kraft und Gesundheit"..." (Hitler, 1936, 313).

"Rezultat vsakega medrasnega križanja je torej...vedno sledeč: Padec nivoja višje rase, hkrati pa tudi telesno in duhovno nazadovanje in s tem začetek, četudi počasnega, vendar gotovega hiranja. Takšen razvoj pomeni ... nič drugega, kot greh zoper voljo večnega stvarnika. Kot greh je to dejanje tudi poplačano. S tem ko se človek postavi po robu železni logiki narave, naleti na boj z načeli, katerim se lahko

zahvali za svojo lastno tubit. Tako delovanje zoper naravo nujno vodi v lasten propad" (1936, 314).

"Človek ne sme nikoli zapasti v blaznost, k verjetju, da lahko on resnično postane gospodar nad naravo..., ampak mora fundamentalno nujnost delovanja narave razumeti in zapopasti tako, kakor je njegova tubit podrejena zakonu večnega boja. Takrat bo občutil, da svet, v katerem planeti in Sonce krožijo..., v katerem je moč vedno gospodarica nad šibkostjo, jo prisili k poslušnosti ali pa uniči, za človeka vedno edini zakon" (1936, 267).

6. Nihilistična revolucija

Rauschningovo pojmovanje nihilistične revolucije se lahko strne z mislijo, da proces moderne, skozi stalno, hitro naraščajočo spremembo družbeno - strukturnih vzorcev in relativizacijo vrednot in ideologije zajame občutek izgube smisla je podlaga razvoja ciničnega nihilizma. Nastanek krize vere v času moderne je glavna predpostavka za razvoj nacionalsocializma. Znotraj nacionalsocializma skozi partikularistično razdrobljenost vrednot in na vse nanašajoč se ideološki sum pripelje v totalni nihilizem in povezano absolutizacijo pojma moči. Nacionalsocializem ni nujna konsekvence racionalizacijskega procesa, se je pa navezal na njemu inherentno možnost in jo razvije v ekstrem. To nujno pomeni izničenje konstitutivnih, zahodnih vrednot in poziv k destruktiji temeljnih elementov okcidentalnega razvoja. Politika totalnega nihilizma v absolutiranju pojma moči je v pozitivnem smislu brezciljna, konsekventna pa ostaja v destruktiji. Volja do obvladovanja in uničenja sta toliko močnejša, kolikor bolj je sistem vztrajen. "Česar

nacionalsocializem ne more obvladati, mora uničiti, česar ne more inkorporirati ali si podjarmiti, mora biti iztrebljeno" (Rauschning, 1938, 136).

7. Kapitalizem vodi v fašizem

Univerzalizem oz. kolektivizem v osnovi svojega delovanja preferira in daje absolutno prednost celoti pred posameznikom, daje prednost ideološkemu postulat, ki je v popolnem nasprotju z liberalističnim individualizmom. K univerzalizmu se pripoji naturalizem, kjer Marcuse vidi ideološki primat naravnih lastnosti krvi, rase ter prostora, ki nastopijo pred ekonomskimi in socialnimi, nastopijo kot "deprivacija zgodovine, vendar samo začasno" (Marcuse, 1934, 178).

Značilno, pravi Marcuse, je, da stoji v totalnem nasprotju z liberalizmom, ki v svoji ekonomski bazi kapitalistične strukture družbo izključi (1934, 166). Kapitalizem je pravzaprav temelj obojemu - liberalistični in fašistični ideologiji, ne izgrajuje zgolj skupnega frontnega položaja glede na njune maksime, temveč hkrati pomeni skladnost med tema na videz popolnoma heterogenima ideologijama. V totalitarnem svetovnem nazoru so iz "liberalističnih interpretacij privzeti pomembni vidiki v spremenjenih socialno - ekonomskih odnosih ter na zahtevan način preoblikovani in razviti" (1934, 168).

Tudi glavna Marcusova teza, da se razmah v liberalistični ideologiji vsebovanega totalitarnega jedra udejanji skozi razvoj in prehod konkurence k monopolnemu kapitalizmu, je oblika trditve, kjer je totalitarni univerzalizem tematiziran. "Je eno najpomembnejših značilnosti monopolnega kapitalizma,

ki ima za posledico natančno določeno poenotenje znotraj družbe. Ustvari nov sistem odvisnosti najrazličnejših vrst: majhnih in srednjih obratov kartelov in trustov ... tu na področju ekonomske strukture monopolno kapitalistične družbe ležijo faktični temelji univerzalizma" (1934, 176).

Fašizem Horkheimerju pomeni konec kapitalistično - liberalne epohe, njeno strašno plat, kjer pride na površje njeno, v preteklosti prikrito bistvo: "... totalitarni red ni nič drugega, kot njegova predhodnica, ki je izgubila zavore. Tako kot se zdi, da stari ljudje včasih postanejo zlobni; to so v bistvu vedno bili, vladavina razreda prevzame obliko narodnega telesa" (Horkheimer, 1939, 116).

8. Psihoanalitični pogled na fašizem

"Neproductivna je razlaga, da bi politična reakcija v preobleki fašizma zameglila in hipnotizirala množice, da je in ostaja to funkcija fašizma, dokler ta eksistira... Pa vendar, se ne postavi potem vprašanje, kaj pa je bilo množicam, da te vloge niso *mogle* ali *želele* prepoznati?" (Reich, 1933, 16).

"Ne glede na dejstvo, da se ideologija grobo rečeno izvaja iz gospodarske tubiti, mora biti gospodarska situacija obravnavana z drugačnim "vprašalnikom" kot ideološka struktura, tista s socialno - ekonomskim, ta s psihološkim" (Reich, 1933, 15).

V nadaljevanju Freudove misli izhaja, da se struktura posameznikovega karakterja oblikuje v zgodnjem otroštvu, s čemer dobi analiza družinske strukture in stila vzgoje odraščanja pri razumevanju fašizma centralen pomen. Reich

opisuje objektivne okoliščine malomeščanske družine. Na njih se pokaže potencialni fašistični karakter, s strahom določeni človeški tipus, zaradi katerega se na rigiden način zatira posameznikove naravne gone skozi seksualno zadovoljitev. Vzpostavi se primat latentnega sadizma in slepo zaupanje v avtoriteto. Krizna ekonomska situacija za Reicha pri velikem delu srednjega sloja pospeši in okrepi tvorbo avtoritarnih značajskih potez. "Kar je ekonomsko nezadovoljeno, mora biti kompenzirano moralno" (1933, 38) in sicer predvsem skozi otrplo identifikacijo kulturne ideologije velike buržoazije, od katere pa se v socialno ekonomskem smislu posameznik vedno bolj oddaljuje. Rezultat je orientiran na vrline drugega reda in na navidezni varnosti očetovske avtoritete, katere objektivna baza hitro izginja. Jedro vzgojnega vzorca leži v potlačitvi otroške seksualnosti. "Moralna ovira otroka ... naredi prestrašenega, plahega, v avtoritativnem smislu pogumnega in vzgojljivega; hromi, ker je poslej vsaka svobodna gesta prepletena s strahom. Opirajoča moč v posamezniku skozi seksualno prepoved postavlja občo miselno oviro in nesposobnost kritičnega umevanja; njen cilj je izdelava na avtoritativni red prilagojenega, kljub stiski in ponižanju potrpežljivega podložnika" (1933, 40).

9. Anomija

"Anomija" pomeni določen tip desorganizacije (Parsons, 1942, 125), kjer gre za močno razhajanje znotraj individualnih pričakovanj in pri definiranju situacije na eni ter pri institucionaliziranih vrednotah, simbolih in vzorcih delovanja na drugi strani. Za Parsonsa globoko usidrana potreba po kongruenci individualnih in institucionaliziranih pričakovanj in definicij rezultira v izoblikovano - razširjeno

diskrepanco. "Nastane stanje splošne negotovosti, ki se izraža v nihanju med naddeterminiranimi reakcijami, iz difuznega strahu in z agresijo prepojeno občutljivostjo emocionalne propagande, ter otrplim in neodločenim delovanjem" (Parsons, 1942, 126). Da pa kot ugotavlja Parsons, vsaka družbena sprememba pripelje do anomičnih stanj, je v določeni meri anomija torej inherentna družbi. Posebnost, ki v zahodni družbi proizvaja in opisuje anomična stanja, je domnevno pojasnjena v povezavi za nastanek fašističnega gibanja. Parsons ima v mislih industrializacijo in posledice, ki jih ta prinese s hitro in fundamentalno spremembo (Parsons, 1942).

10. Kritika časa

Razloge za propad Hitler izpričuje v gospodarskem razvoju, neomejen razvoj industrializacije ima za posledico proletarizacijo kmeta, denar je postavljen za najvišjo vrednoto delovanja in misli, s katero izrine bojevniško misel. "Katastrofalno za temelj zdravega nacionalnega gospodarstva je, da je ta krmiljen s strani internacionalne delniške družbe in z judovskim kapitalom" (Hitler, 1936, 250). Posebej vzgojni sistem kaže temeljno značilnost občega procesa propadanja in "vedno bolj in bolj je oprijemljiva polovičnost povsod in v vsem". Preveč se vzgaja čisto vedenje in daje premalo poudarka volji in človeškemu karakterju.

Hitler zahteva povratek skozi degeneracijo spolnega življenja in prekinitev "razpredanja zahrbtne bolezni" tudi iz teatra, kina, umetnosti in literature. Izkoreniniti skuša boljše vizem umetnosti. "... S pretresenostjo opazujemo bolne izrastke norih in propadajočih ljudi, ki jih najdemo pod skupnim pojmom kubizma in dadaizma že od preloma stoletja ..." (1936, 283).

Nasproti moderne mnogovrstnosti postavi Hitler vedno enodimenzionalno enotnost. Proti razdrobljenemu, raznolikemu, diferenciranemu vedno postavi robat kamniti blok. Neomajen temelj države, fanatično, iz nekaj tez sestavljeno politično mišljenje postavi proti polovičarstvu povsod in vsakemu. Za Hitlerja proces moderne pomeni obdobje ogrožajočega propada po vzorcu zahrbtnega telesnega propada. Dimenzijo ogrožanja, ki jo občuti, je vidna, kot pravi, čisto logična in se nahaja sredi tistega, ki je odgovoren za konstruiranje tega procesa (Moose, 1976). Hitler predpostavlja vedno eksistencialni ali/ali, kajti moderna vodi h gotovemu psihičnemu propadu in napoveduje, da se bo to tudi udejanjilo, če se krmilo *sedaj* ne preusmeri v drugo stran.

Temeljni vzroki anomične družbene situacije v obdobju razpada weimarske republike Franz Neuman povzame v naslednji misli: "Nemčija med leti 1930 - 1933 postane dežela odtujitve in strahu. Dejstva za to so znana: vojaški poraz, krotka in nedokončana revolucija, inflacija, depresija, neidentifikacija z eksistirajočimi političnimi strankami, nefunkcioniranje političnega sistema - vse to so simptomi moralne, socialne in politične brezdomnosti" (Neuman, 1967, 277).

Domnevno je prav kvazireligiozna poteza nacionalsocialističnega množičnega udeleževanja ustrezala hrepenenju velikega dela ljudi. Kajti navidezno se ta postavi po robu posledicam industrializacije z zavrnitvijo in zaničevanjem demokratičnih sistemov, ki so krivi za razdvojenost in sekularizacijo, se pravi izgubo vere. Nacionalizem ponudi občutek skupnosti in obenem pripadnosti, ki tvorita pripravljenost za verovanje in ta občutek transformira v posameznikovo vdanost.

Mosse opiše nacionalsocialistično množično udeležbo kot prakticirano religijo. "Fašistična in nacionalsocialistična politična misel ne more biti ocenjena samo kot tradicionalna politična teorija. Ta ima le malo skupnega z racionalno - logično konstruiranimi sistemi, kot sta Heglov ali Marxov. To dejstvo je povzročalo glavobol številnim, ki so se srečali s fašističnim političnim miselnim svetom in zaničljivo obsodili njegovo nejasnost in mnogopomenskost. Fašisti sami opisujejo svoja politična hotenja bolj kot držo in ne miselni sistem; dejansko pa je bila to ena vrsta teologije, ki je podala okvir znotraj nacionalnega prepada" (Moose, 1976, 19).

11. Vprašanje eksistence

V tem poglavju se opiram na M. Heideggra in zdi se mi, da je njegovo misel moč interpretirati skozi dve obdobji. "Optimistična" filozofija do leta 1933, ko v pričakovanju na prihod Drugega upa na totalen preobrat in spoznanje po letu 1933, da Führer ni Drugi, ter razočaranje, ker je dogodje spolzelo v najpomembnejšem trenutku nemške zgodovine.

"Leto 1933 je bilo leto, v katerem bi se moralo zgoditi dogodje, vendar ga Nemci niso prepoznali. Nosilca revolucije niso sprejeli. Sveto, ki ga je Friederich Hölderlin nekoč priklical v besedo, je hotelo leta 1933 napočiti v neurju preobrazbe tubiti ter v svojem prihajanju utemeljiti drugačen začetek, drugo zgodovino. Vendar se je *Heilige* zvedlo na Heil Hitlerja. Sveto se je iz dnevnega svita skrilo v ovoj teme" (Primer Heidegger, Zbornik).

Heidegger v upanju na prihod Drugega na začetku vidi v duhu nacionalsocialističnega boja, ki ga ne smejo zadušiti humanizirajoče, krščanske predstave, ki zatirajo njegovo brezpogojnost.

Verjel je, da bo nacionalsocialistična revolucija prinesla popoln preobrat nemške tubiti. Od posameznika zahteva, da v dogajanju ostane tisti, ki vedno priganja in je vedno pripravljen. Posameznik mora hrepeneti po izpostavljenosti tistemu, ki ga najbolj neposredno ogroža in kar nalaga največ obveznosti. Posameznik mora sodelovati pri ustvarjanju prihodnosti nemškega duha. Vsakdo mora šele upravičiti in potrditi talent in izjemnost. Heidegger verjame, da se bo dogodje udejanjilo z močjo bojevitenga angažiranja v borbi celotnega naroda za samega sebe.

V zgodnjem obdobju Heidegger verjame v možno spremembo, da duhovna naloga posameznika leži v bistvu njegovega temelja, da pa se posameznik tega zave, je potrebno nenehno samoovedenje. Usoda mora dobiti moč v volji do bistva in v njej vztrajati v najhujši stiski. Bivajoče se v svoji nespremenljivosti odpre in svojo resnico podeli vednosti. To se ne dogaja samo po sebi, temveč v strasti, da bi ostala blizu bivajočemu in v okviru njegove stiske.

Začetek, h kateremu v svoji filozofiji poziva, še pride in ni nekaj davno minulega, stoji pred nemškim narodom. Strastno se vrača na začetek, ki je največji in vnaprej že presega vse prihajajoče. Začetek vpade v prihodnost, stoji kot razpolaganje s človekom in mu ukazuje, naj spet ujame svojo voljo. Volja do bistva bo ustvarila narodu njegov svet najbolj notranje in najbolj skrajne nevarnosti, njegov pravi duhovni svet, saj je duh prvobitno uglašena, razumna odločenost za bistvo biti. Samo duh zagotavlja narodu veličino. Pripomore k temu, da nenehno odločanje med voljo do veličine in dopuščanjem propada postaja zakon, ki vzpostavlja korak za

pohod, ki ga je nemški narod začel na poti v svojo prihodnjo zgodovino. Za vodenje Heideggeru ni odločilna hoja pred drugimi, temveč moč za zmožnost samostojnih dejanj, ne iz oblastiželjnosti, temveč zaradi najgloblje usode in najširše obveznosti (Primer Heidegger, Zbornik).

Volja do bistva se mora prebuditi in okrepiti, mora se prisiliti k najvišji jasnosti in disciplini vednosti, prek svojih zahtev in odločnosti sooblikovati podobo o narodu, ter to vednost vključiti v svoje delovanje. Volja se mora pripraviti na boj. Vse zmožnosti in misli, vse sile srca in vse sposobnosti telesa se morajo razvijati preko boja, se v boju okrepiti in se ohraniti kot boj. Samoovedanje in samopotrditev sta odvisni od truda slehernega posameznika, vsak posameznik sodeluje pri odločitvi tudi tedaj, natanko tedaj, kadar se ji izmika (Primer Heidegger, Zbornik).

Te besede kažejo na to, kako je Heidegger v prevzemu oblasti leta 1933 videl možnost prebujenja, ki bo končno prelomila hromeče prekletstvo zgolj postopnega premagovanja krize z ne več prepričljivim strankarskim hlinjenjem weimarske republike.

Nedvomno je Heidegger verjel, da se mora Nemčija prebuditi in pregnati največjo nevarnost ter si tako zopet zagotoviti svoj položaj med evropskimi narodi. V svoji zgodnji filozofiji je verjel, da lahko Vodja kot Drugi predstavlja nemško stvarnost. Izraža temeljno prepričanje, da resnica biti zahteva odločitev in tveganje, v katerem se izpostavljeni posameznik odpre veličini prihodnosti.

Po letu 1934 se ob izjemnem razočaranju Heideggerova "protagonistično - optimistično pričakujoča" misel preusmeri v "resignirani eksistencializem".

"Das Bedenklichste für unsere Zeit ist, daß wir noch nicht denken." (1951-1952,3).

Zaskrbljujoče, kot pravi Heidegger, je tisto, kar daje posamezniku misliti oziroma trditev, da posameznik še ne misli. Če človek objektu mišljenja, temu kar bi moralo biti mišljeno, še ni pristopil v zadostni meri, pomeni, da gre za zakasnitev znotraj misli, torej je posameznikova misel vedno za las prepozna. Objekt mišljenja se posamezniku znova izmika (1951 - 1952).

Ko se Heidegger sklicuje na Nietzscheja, pravi, da je ta že koncem 19. stoletja zakričal "Puščava se širi", opustošenje se razpreda. Opustošenje je več od propadanja, bolj strašno od uničenja, saj propadanje odpravlja samo do sedaj nastalo in narejeno, medtem ko opustošenje preprečuje sleherno gradnjo. "Puščava se širi", je Nietzsche izgovoril prej, preden je kdo kaj vedel o svetovni vojni, hkrati pa sprašuje svoje rojake in predvsem sebe, ali si mora človek najprej uničiti ušesa, da bi se naučil slišati z očmi (1951 - 1952). Heidegger pravi, da je Nietzsche prvi, ki si zastavi vprašanje, ali je posameznik kot tak v dosedanjem bistvu "Wesen" pripravljen na prevzem oblasti, na vladanje. In če ne, kaj se mora z njim zgoditi, da bo lahko izpolnil stari testament. Človeku do sedaj še ni uspelo pogledati preko sebe in prevzeti nalogo, ki mu je bila zadana, temu Nietzsche pravi dosedanji oz. zadnji človek - "den letzten Menschen" (1951 - 1952, 24). Kar Heidegger poudarja z Nietzschejem, je hierarhija položajev, razlikovanje človeške biti na bit gospodarjev in hlapcev, pa tudi priznanje odličnjakov.

Nietzsche za izpolnitev testamenta zato išče Drugega, ki se bo rodil iz dotedanjega človeka. Imenuje ga nadčlovek, ki ne izrablja zakona za lastno samovoljo, temveč bistvo dosedanjega človeka prevzame in pripelje v resnico (1951 - 1952).

Nadčlovek se od dosedanjega človeka razlikuje po kvaliteti, je bolj ubog, preprostejši, nežnejši in trši, tišji in požrtvovalnejši, bolj preišljen pri odločitvah in previden pri govorjenju. Je preobrazba in odboj dosedanjega. "Od vseh teh lastnosti pa so kreatorji sedanjega dogajanja od bistva oddaljeni tako daleč, kot je le možno" (1951 - 1952, 67).

Človek je šele prehod ali most, "je vrv speta med živaljo in nadčlovekom - ein Seil, geknüpft zwischen Tier und Übermensch" (1951 - 1952, 27).

Rešitev Nietzschejeve misli je odrešitev duha maščevanja, je most, ki se pokaže kot mavrica po neurju. Schelling k temu doda, da je najvišja stopnja biti volja. Hoteti je prabit, ki mu pripadajo predikati neosnovanosti, večnosti in neodvisnosti od časa, zato si vsa filozofija prizadeva doseči to stanje (1951 - 1952). "Bit bivajočega se v novodobni metafiziki pojavi kot volja" (1951 - 1952, 36). Nevarnost predstavljata ravnodušnost in odpor, zato mora možnost za pravo pot imeti prava moč, ne pa polovičarstvo. Delovanje v nujnost angažiranja mora postati tveganje.

Heidegger proces moderne vidi kot pojav, kjer je vse zreducirano na enako raven, o vsem in vsakomur je možno soditi z mnenji iste vrste. Čas, ko je vse podvrženo uniformiranosti, na enak način interpretirana resnica. Tako je tudi predmet znanosti skupaj s filozofijo obravnavan skozi isto interpretacijo. Posameznik se udomači v uničujoči norosti sedanjosti, postane žrtev lastne samoprevare, ki ne more več ubežati moči enolične in enostranske misli. Enostranska misel se razbohoti na vseh področjih in nase pripne atribut "nedolžnosti in naravnosti" (1951 - 1952). Vsestransko univerzalno mnenje, ki vse obravnava na isti način, je priprava za tisto, za kar pravzaprav gre, za misel enega tira.

Pri tem pa opozarja, da se enotirna misel ne pokrije z enostranskim mnenjem, temveč se nanj naveže in nadgradi. Nazorno naraščajočo moč enotirne misli nakaže skozi okrajšavo besed, kjer pravi: "Hat vielleicht jemanden gedacht, was bereits geschehen ist, wenn man statt Universität bloß "Uni" sagt. "Uni", das ist wie "Kino" "(1951 - 1952, 58.).

"Večna volja ne pomeni zgolj volje, ki vedno traja, temveč: volja je prabit le tedaj, kadar je to kot volja večno. Je, kadar kot volja večnosti hotenja večno hoče. Smisel večne volje v odnosu do zelenega in hotenega ni odvisen od časa, je časovno neodvisen. Se ne opira na čas" (1951 - 1952, 77).

Posameznik nemočno polzi k območju praznine in ničā, drsi v prepad, kjer vlada nihilizem. Na tej stopnji se mu prikazuje njegovo dokončanje in ko Heidegger povzema Nietzscheja, pravi, da se v prehodu v nihilizema najvišje vrednote razvrednotijo (Heidegger, 1959). Heidegger na vprašanje, kdaj pride do dovršitve oz. dokončanja nihilizma, odgovarja, da se dovrši, ko doseže vsa stanja in se pojavi povsod. V tem stanju ni nobene izjeme več in nihilizem postane družbeno sprejet, normalen (1959, 14). Nihilizem vidi v dejstvu, da sicer še obstajajo kultura in kulturne ustanove, cerkev in družba, da pa ni ustvarjalnega dela. Notranja zapuščenost in izgubljenost preraščata v neizmernost. "Nihilizem, proti kateremu se tu bojujejo Mussolini, Hitler in Heidegger, je primarno dekadenca zahodnega sveta. Vendar Heidegger hkrati pravi, da politiki niso razumeli Nietzschejeve diagnoze" (Primer Heidegger, Zbornik).

Posameznikova tubit je sama sebi vzrok ali kot pravi, človek eksistira kot smoter samemu sebi - "nekaj čigar tubit ima sama na sebi absolutno vrednost". In ravno absolutna vrednost daje po Heideggerjevem mnenju ontološki pogoj možnosti nastanku Kantovega kategoričnega imperativa (Heidegger, 1925 - 1944).

Znotraj označbe "od nekdanj moje" pojasni, da je posameznik vržen v tubit in s tem njegovo sebstvo postane tubit. Tubit pa pomeni skrb bivajočega za svojo lastno bit. Tubit je zvedena na posamičen, jaz na odnos bivajočega v odnosu na svojo bit in razumevanje svoje biti (Heidegger, 1958).

Vsaka pojavnost tubiti je v odnosu s časom. Čas je nespremenljiv in obstoječ, ne mineva in se ne spreminja. Spreminja pa se tisto znotraj časa. V vsakem sedaj je čas taisti sedaj, je on sam. Je stanovitnost, ki vedno je. Čas je čisti tukaj in dokler je, sta prehod in menjava možna. In čeprav ima čas vedno predikat zdajšnjosti, je vsak čas neponovljiv, edini in od vseh drugih drugačen (Heidegger, 1962).

Da tubit je, eksistira njegov "tu", izrečeno svet je "tu", čigar tubit je biti v. Ta pa je isti "tu" zaradi česar tubit je (1953, 143). Tubit je bit, ki ji gre v svoji biti za svojo lastno bit. To, kar se tu dogaja, se tiče moje biti. Ta večna mojost (1953, 53) se izoblikuje, ko tubit prevzame skrb svoje lastne biti. Posameznikova individualnost nastane torej skozi refleksijo in z odgovornostjo do svoje lastne biti. Tubit v odnosu do svoje biti nastopa kot njegova najbolj lastna možnost, je vselej njegova možnost(1953, 42), je celo primarno "možna bit" (1953, 143). Tubit se določa skozi možnost bivajočega, ki je in se hkrati nekako zaveda svoje biti (1953, 43). V možnosti lahko izvira, kar pomeni, da lahko pridobi, ali izgubi. To, da je tubit svoja možnost, pravi Heidegger, da stoji znotraj difference. Izbira je lahko pristna ali pa ne, med obema lastnima možnostma tubit izbira in je hkrati že izbrala, tudi če misli, da ni kaj izbirati (1953, 42). Posameznikova izbirajoča tubit je postavljena pred izbiro, na drugem mestu Heidegger zapiše, da je tubit v svoji vrženosti v smrt "vedno tako ali tako že izbrala" (1953, 259). Tubit pa

odločitvi lahko tudi ubeži. V tem primeru Heidegger govori o "vsakdanji indiferenci" (1953, 53). Tubit je torej lahko nepristna, kadar se pojmuje z nečim, kar ni ona sama. Lahko je pristna, kadar se pojmuje zavestno v možnosti svoje biti, ali pa je indiferentna in se ne odloči za predhodni možnosti. Vprašanje, ki si ga Heidegger postavi, leži med indiferenco in odločenostjo za lastno možnost.

Heidegger moderni očita, da vse reducira na isto raven površine in jo primerja z ogledalom, ki ne zrcali, ne vrača odseva. Namesto kvalitete se povečujeta dimenzija in število. Zmožnost delovanja posameznika na razsodni moči zamenja naučeno, vedno na isti način narejeno, energetsko vedno enako, rutinsko delo. V svojem brezmejnem, vedno enakem in enakovrednem procesu moderne prodre do te mere, da se kvantiteta preobrazi v kvaliteto. Prevlada povprečja poslej ni več nepomembna, ta nasilno prodre v vse sfere in z lažjo uniči, kar je še duhovnega. "Naval demoničnosti in razvrednotenja duha je pojav, sredi katerega stoji posameznik" (1958, 35).

Heidegger vidi v Nemčiji nemočno srce evropskih narodov. Na vprašanje o biti, njeni vključenosti pri oblikovanju svetovne zgodovine pravi, da se dogaja zamračitev sveta z vidika propada Evrope, hkrati tudi pri njem pobegnejo bogovi (pred njim so pobegnili že Nietzscheju) in prepustijo zemljo v uničenje ter povzročijo pomasovljenje človeka in slavo povprečnemu. Ko govori o zamračitvi sveta, govori vedno o duhovnem svetu, zamračitev *duhovnega* pa odvzame moč duhu, ga razkroji, potlači in pripelje na rob prepada, kjer vlada nič (Heidegger, 1958). Duhovni propad je prisoten že v tej meri, da grozi propad zadnje duhovne moči naroda, pri tem pa človek le nemo strmi in opazuje. Vse to pa nima nič opraviti s kulturpesimizmom. "Pogleda, kot sta optimizem in pesimizem, sta zaradi sovražnega suma do ustvarjalnega, ki je dosegel že

taka razmerja, postala otročje smešna" (1958, 29). Situacija je toliko bolj pogubna, ker zmanjševanje moči duha prihaja iz same Evrope. Kriza ne izvira iz leta 1933 in ne iz leta 1918, ampak iz začetka novega veka.

Heidegger analizira čas, v katerem obstaja nevarnost, da se zgreši vsaka pomembna odločitev in imenuje temeljne poteze tega časa: preračunljivost, se izraža v prednosti organizacije, življenjska naglica, mehanično stopnjevanje, ki ne pozna umirjene rasti, prebujenje množičnega, ki hoče vse narediti splošno in ne priznava tistega, kar je redko. Heidegger je hotel s filozofiranjem odgovoriti na krizo Evrope, ki je postala očitna s prvo svetovno vojno, tista, ki sledi pa je zanj pomenila nesmiselno uničenje Evrope. Izbruhnila je zato, ker narodi svojih problemov niso poskušali reševati ustvarjalno, ampak so se spustili v strasten boj za svetovno prevlado.

Po Heideggerjevi smrti je nemška revija Der Spiegel objavila intervju iz leta 1966, kjer ta konkretna politična prizadevanja zavrne z izrekom: "Reši nas lahko samo še bog."

12. Zaključek

V sklepni besedi ne bi želel podati eksplicitnega zaključka dela, saj se mi zdi, da je ta skozi refleksijo prisoten med vrsticami. Dejstvo je, da me je Heideggrova misel pritegnila ob prebiranju Uvoda v metafiziko in v nekem smislu določa tudi referenčni okvir moje misli, ki ni dovzetna za filozofijo do "drugega", mislim namreč, da filozofija tubiti deluje nanj implicitno. Ko to omenjam, imam v mislih odkrit odnos do samega sebe in ne morda navzven bolj plemenito skrb za drugega, ki v ozadju skriva nešteta pričakovanja, v isti sapi pa nikakor ne zatrjujem, da filozofija tubiti nujno pomeni nehlinjen odnos; si pa vsekakor v možnosti. Verjamem, da so tudi Heideggrova pričakovanja znotraj visokega šolstva ob neuspelem poskusu prenove vplivala nanj, hočem reči, da je morda sebe kot preroka prihodnosti videl v vlogi Drugega in je imel svoje lastne želje. Ta občutek sem dobil pri njegovi korespondenci s še enim velikim eksistencialnim nemškim mislecem Karlom Jaspersom. Pisma, ki si jih izmenjujeta med dvajsetimi in šestdesetimi leti prejšnjega stoletja, opisujejo njuna doživljanja v tem obdobju. Koncem dvajsetih let se lepo pokaže antipatija Heideggra do Jaspersove žene, ki je bila Židinja. S strani nacionalsocialistov mu je bil očitán nekakšen nacionalsocializem znotraj nacionalsocializma, ker se ni strinjal z rasno politiko in še s čim. Za dosego cilja, prenovo nemškega šolstva in prebujenje nemškega naroda se v tridesetih letih Heidegger ni pokoril morilskemu toku nacionalsocializma, čeprav bi z zavestnim izvrševanjem Stranke prav gotovo lahko vodil rektorat v Berlinu in bil eden od protagonistov zmagovitega pohoda tretjega rajha v naslednjem tisočletju.

Ko sem v uvodu dejal, da je misel tubiti možno aplicirati znotraj različnih modernih družb, tudi slovenske, naj se dotaknem dogajanj, ki obkrožajo tudi mene: hitra in močna globalizacija in z njo povezana diferenciacija družbenega dela in kapitala ter posledice, ki jih ta reproducira. Stvar je jasna, nekdo pridobiva, drugi izgublja in seveda človek pričakuje kritiko, saj se lahko ponovi kakšno izmed zgodovinskih dejstev, ki so zaznamovala človeštvo. Potrebna je kritika, toda tu se sedaj pojavi problem. Pri podajanju kritike se pozablja na kompetentne argumente, ki se zamegljujejo v vehementnem kritiziranju. Imam občutek, da je "moderno" biti proti in si že s tem zagotoviti pravico do boljšega jutri, saj so za mojo nesrečo tako in zgolj krivi samo drugi. Morda res, ampak samo s tem se nikakor ne morem pomiriti. Tudi sama zgodovina je pokazala, kaj se zgodi, ko posameznik namesto samoovedenja in volje poseže po njegovem mnenju, edinem možnem destruktivnem delovanju. Kar se po tej strani zdi edina možnost, nastopi pravzaprav kot najlažja možnost, je možnost, ki jo brez najmanjšega truda lahko realizira vsak. Sleherni je kompetenten za dajanje kritik na najrazličnejših področjih družbenega delovanja. Pri dajanju izjav šteje takojšnji in brezpogojni odgovor, ki ne trpi premisleka, saj to že pomeni nesigurnost, ki pokaže govorca v slabi luči. Zaverovanost vase o zadostnem vedenju in poznavanju dogajanj, ki pogosto slonijo na močnih prepričanjih in nedovzetnosti dialektičnega premisleka, daje močno podobo o samem sebi, ki pa se izkaže za puhlo. Pa naj se dotaknem konkretnega primera delovanja mladih proti - globalistov, ki kritizirajo globalizem in z njim povezani kapital. Kot sem že dejal, je kritika potrebna, pa vendar je potrebno hoditi na shode v Genovo, da bi opozarjali na svetovni problem in si vedoč ali ne zatiskati oči pred domačimi problemi, ki jih seveda ne spremlja tako močan medijski pomp? Seveda je bolje oditi ven, spoznati nove somišljenike in v en glas ob

pločevinki piva kritizirati vse možno, zraven pa uničevati imovino tudi tistih, ki verjetno sami niso najbolj zadovoljni z globalnim razvojem. Seveda zakotni predeli Slovenije, ki so v osnovi soočeni z istim svetovnim problemom, niso pomembni v primerjavi z modernimi centri, kamor je usmerjena pozornost. Z drugimi besedami, imam občutek, da ni dovolj moderno in naletim na paradoks. Primerov, kot je ta, bi lahko naštel kar nekaj, pri tem pa vedno pridem do enakega sklepa. Podajanje kritike in ob tem občutenje svojega edinega prav, ki sloni na jalovi osnovi. Zavedanje lastne tubiti ne pomeni slepega kritiziranja in garancijo po takojšnji prenovi, temveč samoovedenje in voljo za svoje delovanje, ki ni časovno določeno in je samo sebi namen. Tudi sam se pridružujem tistim, ki so kritični do demokratičnega sistema, ki pa se zdi edini možen. Zdi se mi namreč, da ravno demokratični sistem v človeško zavest vnese ravnodušnost in pravico vsakega do "lastiti si". Pavšalna mnenja "vsak ima", "vsi smo" in enačenje enakopravnosti z enakovrednostjo privede do tega, da imajo v tem primeru vsa mnenja in argumenti enako vrednost in veljavo. Nekoga, ki celo življenje posveti določenemu področju, diskreditirajo "zdravorazumska" mnenja drugega, ki si vzame nekaj minut časa za to, da razsvetli nevedneže z "resnico". Pravica, ki jo ima posameznik, da to počne, pa mu je dana, saj vendar živi v demokratični družbi. Skepticizem do demokratičnega sistema na drugi strani ne pomeni nujno, da simpatiziram s kakšnim izmed avtokratičnih sistemov, ampak bi se, če bi se moral, opredelil za neke vrste tehnokracizem znotraj filozofskega okvira. Najvišja moč in nadzor bi bili v pristojnosti filozofov, konkretno delovanje znotraj družbenega sistema pa bi bili v rokah kompetentnih strokovnjakov, ki bi po načelu odgovornosti ravnali v skupno dobro; no vsaj na papirju je to izvedljivo.

13. Literatura

Heidegger M.

Zur Seinsfrage, zweite Auflage, Frankfurt am Mein 1959

Was heißt Denken?, Vorlesung im Wintersemester, Tübingen
1951 - 1952

Logik, Die Frage nach der Wahrheit, zweite Abteilung:
Vorlesung, Frankfurt am Mein 1925 - 1944

Die Frage nach dem Ding, Tübingen 1962

Sein und Zeit, Tübingen 1953

Einführung in die Metaphysik, Tübingen 1958; Uvod v
Metafiziko, 1995

Heidegger M./ Jaspers K.

Briefwechsel 1920 - 1963, Frankfurt am Mein 1990

Zbornik, Primer Heidegger

Arendt, H. Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft,
Frankfurt 1962

Rausching, H. Die Revolution des Nihilismus, Zürich - New York
1938

Marcuse, H. Der Kampf gegen den Liberalismus in der
totalitären Staatsauffassung, Zeitschrift für Sozialforschung
1934

Horkheimer, M. Die Juden in Europa, Zeitschrift für Soziaforschung 1939

Reich, Massenpsychologie des Faschismus 1933

Parsons, T. Some sociological aspects of the fascists movements, 1942

Neumann, F. Notizen zu keiner Theorie der Diktatur. In: Demokratisches autoritäres Staat, Frankfurt - Wien 1967

Mosse, G.L. Die Nationalisierung der Massen, Frankfurt - Berlin - Wien 1976

Hitler, A. Mein Kampf, München 1936

Bock, G. Zwangsterilisation in Nationalsozialismus, Opladen 1986

Fest, J.C., Der zerstörte Traum, Berlin 1991

Zmarlick, H.D., Der Sozialdarwinismus in Deutschland als geschichtliches Problem 1973

Altner, G., Der Darwinismus, Darmstadt 1981

Nolte, E. Theorien über den Faschismus, Königstein 1979

Stern, F. Kulturpessimismus als politische Gefahr, Stuttgart 1963

Wolfgang Benz, Hermann Graml (Hrsg.): Biographisches Lexikon zur Weimarer Republik, München 1988

Wilhelm Hoegner: Die verratene Republik, München 1979

Reinhard Kühnl: Die Weimarer Republik, Reinbek 1985

Horst Möller: Das Ende der Weimarer Republik und die nationalsozialistische Revolution. In: Das Dritte Reich: Herrschaftsstruktur und Geschichte, hrsg. von Martin Broszat und Horst Möller, München 1983

Hagen Schulze: Weimar. Deutschland 1917 - 1933 (= Die Deutschen und ihre Nation), Berlin 1982

Weimar 1919 bis 1933 - Belagerte Republik. In: Hartmut Boockmann u.a.: Mitten in Europa: Deutsche Geschichte, Berlin 1984